

série A History of the World
6. kniha z r. 2014 Global Interdependence: The World after 1945
2. kapitola Thomas W. Zeiler: Opening Doors in the World Economy

Jan Možný:

Thomas W. Zeiler (*1960)

Profesor historie a ředitel programu mezinárodních záležitostí (*International affairs*) na University of Colorado Boulder (univerzita státu Colorado ve městě Boulder), 2010-2014 byl také editorem časopisu *Diplomatic History* a publikoval nebo se podílel na řadě knih zaměřených na WWII, mezinárodní ekonomiku a globalizaci, historii sportů zejména baseballu (autor používá i v naší kapitole metafory spojené s baseballem) a diplomacii: *Free Trade, Free World: America and the Advent of GATT*; *Globalization and the American Century*; *Ambassadors in Pinstripes: The Spalding World Baseball Tour and the Birth of the American Empire*; *Annihilation: A Global Military History of World War II*; *A Companion to World War II*; *Guide to U.S. Foreign Policy: A Diplomatic History*; *Guide to U.S. Economic Policy*; *Jackie Robinson and Race in America: A Brief Biography with Documents*; *Beyond 1917: The United States and the Global Legacies of the Great War*.

Obecná interpretace autorovy interpretace:

„Thomas Zeiler vysvětluje, jak americké principy volného trhu podnítily vytvoření zcela nového ekonomického řádu – globálního systému, v němž zboží a peníze proudily přes hranice států nebyvalým tempem, což pohánělo růst některých národů a současně vytvářelo nerovnosti ve velkých částech Střední východ, Latinská Amerika a Afrika.“ popis kapitoly z knihy.

Naše interpretace:

Kapitola neobsahuje žádnou novou specifickou interpretační teorii (jako např. teorie totalitarismu apod.), ani ekonomický model, je jen popisná. Autor při popisu či srovnáních často používá sportovní terminologii z baseballu i jiných sportů.

Aby jednotlivé státy obstály v globalizované ekonomice, spojují se do bloků a nadnárodních organizací, uzavírají multilaterální dohody. Toto ekonomické sdružování je doplněno a akcelerováno technologickým rozvojem (komunikační technologie, masová letadlová doprava aj.).

Jednotlivé bloky států spolu soupeří o „místo na slunci“, tržní hegemonii a jiné se snaží najít přijatelný společný světový ekonomický modus vivendi. V této válce se jako zbraně uplatňuje bojkot a blokády, cla, zakládání spolků nebo pokusy infiltrovat a ovládnout již zavedené spolky či mezinárodní organizace. Úspěchu všem ale brání sobecký individualismus jednotlivých bloků – jejich rozdílné zájmy a představy (a totéž platí i na úrovni jednotlivých bloků, jejichž akceschopnost je někdy velmi nízká kvůli množství nesourodých požadavků členských států).

Tak proti sobě stojí po WWII tržní hegemon USA, za podpory evropských států sdružujících se postupně v budoucí EU (kde je vnitřní konflikt mezi Degaulovskou Francií dlouho vetující vstup Británie do Evropských společenství ES, neboť by to ohrozilo její hegemonii v rámci ES), kteří společně určují a „diktuje“ tržní pravidla volného obchodu celému světu, proti SSSR s jeho satelity, se kterým soupeří o vliv na státy třetího světa - ty jsou však samostatnou silou (můžeme je rozdělit na Latinskou Ameriku, Afriku - většinou bývalé kolonie stále ekonomicky napojené na evropské země, které je kolonizovaly, zejména Francii - a nově industrializované země - asijské tygry, které mají odlišné potřeby oproti zaostalým nejhudším

státům Afriky a nakonec jihoamerické, africké a arabské státy s ropnými ložisky, spojující se v Organizaci zemí vyvážejících ropu OPEC).

Název kapitoly „Otevírající se dveře globální ekonomiky“ může odkazovat i na nový jev – náhlé větší zapojení nových hráčů do hry o globální trh (pozici v globálním trhu). Těmito hráči jsou vznikající EU nebo celé kontinenty (nově dekolonizovaná Afrika), Asie – Japonsko (za podpory USA), Čína a asijské tygři, arabské, africké a jihoamerické země, které se vymanily z pod vlivu mezinárodních ropných společností, které znárodnily a začaly prodávat tuto strategickou surovinu sami + dokázaly ji využít i v politice (OPEC) při ropných krizích.

Eliška Glazarová:

Autor zkoumá nástup globalizace na světový trh. Poukazuje na dlouho trávající ekonomickou nadvládu USA po 2. světové válce a zároveň připomíná i případy odmítnutí amerického státního modelu a nadnárodních entit v době, kdy právě globalizace dominuje světové ekonomice.

Jádrem tohoto trendu byly tržní síly, protože Spojené státy trvaly na otevřené ekonomické výměně bez překážek. Tento systém se označuje jako doktrína „otevřených dveří“, tržní politika nebo také svobodné podnikání a ovlivnil celý svět různými způsoby. Hospodářská převaha USA byla největší v prvních poválečných letech a poté postupně ustupovala jiným konkurentům.

Tato kapitola se zároveň zabývá událostmi, které ke globalizaci vedly. Během druhé světové války se spojenecké mocnosti snažily odříznout přístup mocnostem Osy ke strategickým materiálům. V této době USA a Velká Británie položily základy poválečných světových ekonomických institucí a v důsledku ekonomické oslabenosti evropských mocností započala i následná hegemonie amerického trhu.

V červenci roku 1944 delegáti ze spojeneckých národů podepsali dohody na konferenci v Bretton Woods, které zavedly poválečný mezinárodní měnový systém, na jehož základě byl v roce 1947 založen Mezinárodní měnový fond neboli MMF. Rovněž vznikla Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj, která sloužila k urychlování obnovy oblastí postižených válkou. V obou institucích převažoval vliv USA, které je nejvíce financovaly. Světová banka tímto zajistila, že dolar začal fungovat jako poválečná světová rezervní měna. V podstatě se stal novým zlatým standardem a veškeré mezinárodní transakce byly založeny na dolarovém bankovníctví.

Součástí Mezinárodního měnového fondu byl původně i Sovětský svaz jako třetí nejdůležitější účastník. Jakmile SSSR začal vnímat tento systém jako posílení kapitalismu a potencionálního rivala USA, od MMF ustoupil.

V roce 1947 vstoupila v platnost všeobecná dohoda o clech a obchodu neboli GATT obsahující pravidla pro řízení obchodu, Světovou obchodní organizaci (WTO), k jednání o obchodních záležitostech a řešení obchodních sporů mezi členy. Mnohostranný obchodní řád odrážel kompromis mezi nedosažitelným cílem tržního kapitalismu neomezenými obchodními vztahy a úzkými ekonomickými zájmy zisků prostřednictvím vývozu nebo regulace dovozu protekcí.

Během studené války byl obchod využíván jako nástroj diplomacie. USA otvírala své trhy, aby pomohla svým obchodním partnerům, zatímco umožňovala diskriminaci vlastního exportu v zahraničí. To vše ve jménu podpory stability v kapitalistickém světě a hledání liberálního obchodního řádu v dlouhodobém horizontu.

Autor popisuje i dopad evropského programu obnovy ERP známého jako Marshallův plán na světovou ekonomiku při hospodářské krizi v Evropě. Sám o sobě ji nevyřešil a ani nenastartoval světovou ekonomiku ve formě tržních výměn. Položil ale základy pro znovuzavedení svobodného podnikání. Celková výše pomoci činila 13 miliard dolarů, což Evropanům poskytlo zdroje na podporu výroby, distribuce a znovu získání důvěry v jejich ekonomické instituce. Zároveň ale došlo k hospodářskému rozdělení Evropy, když státy

sovětského bloku Marshallův plán odmítly.

Ve snaze prosazovat evropskou integraci jako základ pro trvalé oživení ekonomiky byla založena Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci OEEC, která se v roce 1961 transformovala do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj OECD.

Za studené války uvalily země spolupracující s USA obchodní embargo na SSSR, což mělo dopad na globální ekonomiku a způsobilo technologické zaostávání států východního bloku.

Spor mezi USA a Velkou Británií ohledně prodeje vojenských technologií SSSR měl vliv na vznik Koordináčního výboru pro kontroly vývozu v roce 1949, který vytvořil seznam 129 strategických výrobků a technologií odepřených komunistickým zemím. V pozdějších letech se Spojené státy snažili seznam ještě rozšířit, a naopak ostatní země jako například Velká Británie naopak omezit. Sovětskou odpovědí na existenci Koordináčního výboru byl vznik Rady vzájemné hospodářské pomoci v roce 1949, která sloužila jako mocenský nástroj pro centrální ovládnutí ekonomiky.

Základem konkurence za studené války v globální ekonomice pak byla bitva o proces růstu v ekonomice hlavně u zemí třetího světa. Spojené státy se snažili nabídnout těmto zemím alternativu k socialismu, která spočívala v zachování tržních sil tak, aby se mohla uskutečnit modernizace.

Jan Možný:

O země třetího světa se tak rozhořel ideologický boj USA (liberální kapitalismus) a SSSR (marxismus). Marxisté hovořili o vykořisťování chudého Jihu bohatým Severem, což je umožněno způsobem nastavení kapitalistického globálního tržního systému a Jih se tak nikdy nemůže dostat ze své chudoby. Jediným řešením mělo být pro Jih opuštění systému, jeho změna nebo jeho zničení revolucí.

Mnoho chudých a rozvojových zemí třetího světa odmítla modernizační plány USA, protože měli z minulosti špatné zkušenosti s rozvojovými strategiemi založenými na volném trhu (neobstály proti konkurenci, vykořisťování ekonomicky silnějším Severem).

Byť se některé vydaly cestou socialistické (nacionalistické) revoluce (např. Vietnam, Kuba a Angola), většina se hlásila ke strukturalismu. Strukturalismus měl stejný názor na příčiny chudoby ve světě jako marxismus (modifikované verze marxistické teorie závislosti – nespravedlivě nastavená tržní pravidla vedou k vykořisťování Jihu Severem) od kterého se lišil při hledání řešení jen odmítnutím revoluce. Státy třetího světa se nejprve snažili vyřešit problém sami na národní úrovni domácí politikou (znárodněním velkých zahraničních firem v zemích třetího světa, substituce importu - tj. snaha o národní soběstačnou nezávislou ekonomiku, dotacemi domácích producentů, zaváděním velkých cel na dovážené zboží). Tato politika sice některým větším a bohatším státům částečně fungovala, většině států ale spíše uškodila a jejich problém nevyřešila. Proto se rozhodli řešit svůj problém na mezinárodní úrovni a vytvořili Skupinu 77 (77 států z Lat. Am., Asie a Afriky) a u OSN založili Konferenci OSN o obchodu a rozvoji UNCTAD (vedl ji strukturalista), kterou bojovali proti GATT

Třetí svět se také snažil využívat dotace od mezinárodních organizací např. v Egyptě Násirova Asuánská přehrada dotovaná Světovou bankou (ale i přes obstrukce ze strany USA, Suezskou krizi – vpád Izraele, FR a VB, nakonec uspěl). Naopak neúspěšným příkladem modernizace byl Ekvádor – velký producent banánů. Banány však vyvážely zahraniční nadnárodní firmy (United Fruit Company), které sice svými výplatami a benefity (lepší zdravotní péče) zlepšily životní podmínky svých zaměstnanců, ale k celkovému rozvoji země příliš nepřispěly.

Dále je zmiňován vznik budoucí EU, Evropských společenství za podpory USA, která se ale současně stává jejich ekonomickým rivalem a musí si navzájem nastavit vztahy; zrušení Brettenwoodských dohod, které přestávají vyhovovat nové situaci na trhu. Dochází k rozporu uvnitř států třetího světa, když je Latinská Amerika vyloučena z pomoci Evropy (Francie

zvláštní postkoloniální smlouvy jen s Afrikou), i proto se státy třetího světa spojí a snaží se řešit tento problém mezinárodně, aby nikdo nebyl vylučován, ale naráží i na odlišné potřeby nově industrializovaných asijských tygrů. S rozvojem obchodu a globalizace je úzce provázán i rozvoj technologií (navzájem se podmiňují – potřeba větší propojenosti vede k vývoji technologií a technologie vedou k větší globalizaci (např. komunikační – fax a nové typy levných letadel umožňujících masovou přepravu nejen elit, ale i běžných turistů).

Jihoamerickým, africkým a arabským státům se podaří znárodnit velké ropné společnosti, nebo s nimi uzavřít výhodné dohody. Tyto státy tak konečně mohou využít strategickou surovinu – ropu ve svůj prospěch a ovlivnit i politiku (vznik OPEC, válka s Izraelem – ropné krize). Krize donutila USA a západní Evropu automatizovat výrobu, upravit menší auta – **není zmíněna počítačová modernizace**) a měla vliv na zadlužení chudých států třetího světa, které si půjčovaly od nadnárodních společností – bank, které u nich před ropnou krizí zakládaly své pobočky. Proto u některých z nich muselo dojít k odpuštění dluhů na základě mezinárodních dohod.

Zdeněk Jakšik:

Afrika a zejména subsaharské země se staly učebnicovým příkladem nejhorších podmínek v globální ekonomice. A to přesto, že některé z nich byly bohaté na nerostné suroviny. Zatímco průměrný americký příjem byl v roce 1995 necelých 27,000 \$, v Mauretánii to bylo pouze 460 dolarů a v nejhudším Mosambiku jen 80 dolarů ročně. Africké státy trpěly vysokou mortalitou novorozenců, strádáním, chudobou a vysokým podílem negramotných obyvatel. Navíc se často orientovaly jen na jednu klíčovou surovinu jako třeba kávu ve Rwandě nebo těžbu nerostů (Niger, Ghana, Sierra Leone). Zahraniční investoři byli příliš opatrní a africké státy závislé na zahraničních půjčkách upadaly do dluhové pasti. Podpis všeobecné dohody o clech a obchodu (GATT) v Uruguayi v roce 1994 jen stvrdil africkou bezradnost. Afričtí delegáti podepsali dohodu i přesto, že věděli, že to africkým státům příliš nepomůže. Ekonomická liberalizace ani zásahy světové banky nemohly africkým státům pomoci vymanit se z dluhů.

Jestliže v nastaveném americkém burzovním trhu africké státy propadly, pak vybrané asijské státy byly velmi úspěšné – jednalo se o vedle Japonska a Číny o čtyři tygry. Jižní Koreu, Singapur, Hong Kong a Taiwan. Autor popisuje jak tyto státy od konce šedesátých let nepoznaly pokles domácí ekonomiky a neustále stoupaly co do ekonomické síly. Jižní Korea měla ještě v roce 1960 HDP 78 \$ (méně než severní soused), ale v roce 1986 už to bylo 4380 \$ na hlavu. Došlo zde ke změně v ekonomické koncepci země po vzoru USA, orientaci průmyslu na export a řízenými zásahy státních úřadů. Export narostl z 480 mil. \$ na závratných 127 bilionů \$ v roce 1989. Nikomu nepřekážel (na rozdíl od Afriky) ani vysoký státní dluh.

Pokud byl vývoj v Jižní Koreji závratný, tak ten japonský přímo měnil podmínky celé globální ekonomiky. Po válce americké firmy podcenily velikost a možnosti japonského trhu a ochotně poskytly japonským firmám jejich technologie, čehož dokázali Japonci využít. Stejně jako Jižní Korea se japonské firmy orientovaly na export a také na high-tech produkty. Těmto produktům se otevřel americký i evropský trh a Japonsko tak doslova jedlo u otevřeného stolu, aniž by muselo platit část útraty. V šedesátých letech se import a export vyrovnal a od 70. let už byla exportní bilance příznivá pro Japonsko. Nakonec si Japonsko mohlo dovolit i investovat více peněz do prosperujících ekonomik jako Jižní Korea než Spojené státy. Japonsko v USA kupovalo jen suroviny, ale na export už šly hotové výrobky za vysokou cenu a Amerika se snažila čelit novému konkurentovi na světovém trhu. V době ropné krize navíc Japonci přizpůsobili výrobu automobilů na nové modely s nízkou spotřebou a protlačili se tak i na americký trh. Pro americké firmy to byl šok. V polovině osmdesátých let už produkce japonských aut v USA měla 25% podíl - více než Ford a Chrysler. A to nebylo vše, japonská auta se prodávala dobře také v Evropě. Nepomáhaly ani zásahy Ronalda Reagana na ochranu domácího trhu. A podobné to bylo i s televizory. Autor dále píše i tom jak Japonsko dostihly v

90. letech problémy jako příliš silný yen, nízká domácí poptávka, poklesy v exportu a stárnoucí populace méně ochotná utrácet za konzumní výrobky. Kdysi druhá největší ekonomika světa poněkud zaostala díky globálním konkurentům a nehodí se příliš na deregulacemi ovlivněný světový trh.

Čínský ekonomický růst znamenal hrozbu jak pro Japonsko, tak i USA. Paradoxně k tomu došlo po podepsání vzájemných dohod v roce 1979. V osmdesátých letech spadl podíl zahraničního obchodu Číny s ostatními komunistickými zeměmi na 8 %. Čína spolupracovala s Japonskem, Taiwanem a zejména s USA. Pokud Čínu zaplavila Coca-Cola, tak druhým směrem putovaly levné boty, oblečení a elektronika. Teng Siao-Phing otevřel Čínu světovému trhu a orientoval zemi za pomoci reforem na spotřební odvětví a lehký průmysl. Nedošlo však k otevření celé země, jen určitých částí a pro zahraniční investice nebyl příliš vhodný zdoluhavý byrokratický proces. Další investice byly zmařeny díky politickému napětí s Japonskem, Taiwanem a dalšími zeměmi. Mnoho zahraničních podniků také nechce investovat v Číně kvůli lidským právům a situaci v Tibetu. Ale i tak se z komunistického draka stal klíčový člen ve společenství na světovém trhu.

Indická ekonomika rostla stabilně, i když ne tak závratnou rychlostí jako ta čínská. Domácí trh byl příliš svázán státními regulacemi. Nicméně po otevření trhu byla Indie ke všem přátelská a své obchodní partnery si nevybírala. Spolupracovala s komunistickými i kapitalistickými zeměmi. Stala se zemí zaměřenou na softwarové inženýrství. Tak vznikli IT obři jako firma Infosys, která od roku 1981 rostla pomalu v multinárodní korporaci, která v roce 2008 měla obrát 4 biliony dolarů. Indie se stala zemí inovací a služeb v IT sektoru. Zeiler píše jak je Indie plná call center a spousta amerických firem jsem stěhuje svá inženýrská a vývojářská oddělení, aby došlo k ušetření nákladů. To platí zejména pro telekomunikační odvětví (Indie v počtech mobilních telefonů předstihla i Čínu). Indie tak profituje díky světové globalizaci i přesto, že čtvrtina obyvatel v ní žije v naprosté bídě.

Když se v roce 1989 rozpadl Sovětský svaz a skončila studená válka, neměla mít globální ekonomika už žádné překážky. Otevřely se nové trhy a sama Amerika se také otevřela. Změna nastala v IT odvětví a společnosti jako IBM a AT&T čelily konkurentům z Asie. Vytvořila se protipirátská opatření a přišly zásahy proti porušování autorských práv. Globalizace ve finančnictví byla všudypřítomná. VISA karet bylo v roce 2000 jeden bilion kusů. Burzovní obchody už nezdržovaly žádné hranice. Více než kdy předtím bylo také turistů, migrantů, studentů. Mezinárodní lety z USA narostly o 240%. V roce 1998 už 100 mil. lidí čile komunikovalo přes internet. Svět vstoupil do nové, otevřené komunikační éry, která dále pomáhala v šíření globalizace.

Amerika se obávala, že vytvoření Evropské unie uzavře přístup na evropské trhy, ale nebylo tomu tak. Evropská unie se stále rozšiřuje a řada států čeká na přijetí, i když se obávají přijetí společné měny Euro. Evropský trh je velký a má obrovský potenciál, jediná chyba je v byrokratizaci a nejednotnosti názoru, čehož využívá jak Rusko, tak Čína. V devadesátých letech tak vznikly smlouvy, které měly podpořit ekonomiky v jednotlivých regionech světa. EU 1993, Spojené státy uzavřením smluv s Kanadou a Mexikem (NAFTA 1992). Podobně na tom byla Paraguay, Uruguay, Argentina a Brazílie se smlouvou Mercosur 1991. Státy v ASEAN uzavřely upravené smlouvy. Světová obchodní organizace tak najednou musela řešit mnoho sporů a redukovat překážky volného obchodu.

Lepší možnosti cestování, komunikace a silný dolar zvedly zahraniční investice do roku 2000 na 2,2 trilionu dolarů. Ameriku zaplavily levné produkty z celého světa. Americké firmy ale mohly také levněji nakupovat určité součástky a zlevnit tak svoje finální produkty. Přesto řada odvětví krachovala a nepomohla ani opatření kongresu. Automobilový, textilní a ocelářský průmysl propouštěl tisíce lidí. Objevily se první antiglobalizační protesty. Uruguayská dohoda z roku 1994 (GATT) byla podepsána 124 státy. Některá cla spadla až o třetinu, jiné se měly měnit postupně. Stále více lidí vidělo, že některé státy se bez pomoci neobejdou. Zasluhou

celebrit se tyto problémy dostávaly do širšího povědomí. Koncert Live Aid v roce 2005 vydělal 100 milionů dolarů. Na pořad dne se dostaly i pracovní podmínky v zemích třetího světa. Společnost Nike a boty Air Jordan jsou toho zářným příkladem. S globalizací se také nezadržitelně začaly měnit podmínky životního prostředí. Zhoršující se stav vody, ovzduší a globální oteplování už nemohl nikdo popřít. Přesto ne všechny státy podepsaly Kyotský protokol ohledně emisí.

V závěru ještě autor zmiňuje jak se po rozpadu Sovětského svazu řada zemí bývalého komunistického bloku dostala do potíží. Nemohly se v procesu přechodu na kapitalismus obejít bez přílivu zahraničního kapitálu. Ani nová Ruská federace v čele s Borisem Jelcinem si nevedla dobře. Privatizace státních podniků se odehrávala na pozadí dohod mezi zkorumpovanými úředníky a ruskou mafií. Jakmile padly poslední pilíře komunismu, jasně se ukázala životaschopnost ruské ekonomiky ve své nahotě. Rusku už mohla pomoci jen terapie šokem. Po Rusku došlo i na asijské tygry. Nevyzpytatelná ruka trhu si vybrala v devadesátých letech daň i zde. Sotva se asijská krize utlumila, přišla další krize spojená s tragédií 11 září.

S otevřeným obchodem a hranicemi přišly také problémy terorismu. Osama bin Ladin, drogové kartely a jiné teroristické organizace využily momentu překvapení a možnosti takřka vše najít na internetu. Sotva se Amerika vzpamatovala z útoků 11 září, stála v roce 2006 na prahu další obrovské krize. Hypoteční a pojišťovací trh zkolaboval. V roce 2008 se přidala krize, která zvedla ceny benzínu. Vše směřovalo k obrovské ekonomické recesi. Velcí investoři a bankovní domy jako Lehman Brothers zkrachovaly, nebo se daly koupit za zlomek jejich hodnoty. Jinde ve světě stoupala nezaměstnanost, automobilový trh uvažoval a měny evropských států ztrácely na hodnotě vůči euru a dolaru. Celý svět se řítí do vleklé ekonomické krize. Jednotlivé státy tak musely podpořit své ekonomiky za pomoci finančních pobídek (jako USA General Motors). Globalizace si opět vybrala svou daň a žádný stát nezůstal ušetřen. 2009 probíhala v Pittsburghu jednání G 20 jak si vzájemně pomoci. To obměkčilo bankéře a kola ekonomiky se opět začala roztáčet.

I když byl v letech 2008 a 2009 znatelný hospodářský pokles, globální ekonomika se posouvala dál věrná svému modelu růstu, stejně jako tomu bylo po roce 1945. Americká ekonomika byla sice oslabena konkurencí jak čínskou, tak evropskou, ale dle autora se stejně nadále zdá, že právě USA má největší možnosti hýbat koly osudu světové ekonomiky. Globalizace ale znamená, že žádná osoba ani firma se nemůže uzavřít jaký by byla sama na ostrově. Ve druhé polovině 20. století jsme byli svědky zázračného růstu několika zemí, zejména pak Japonska a válkou zničeného Německa. I přes globalizaci je na světě hodně chudých států s velkými dluhy – v Africe, v Latinské Americe, v Asii, na Středním východě i v některých zemích východní Evropy. Nadále se tak budou ekonomové přít s politiky, který model či princip je pro trvalý růst nejlepší. Tržní síly globálního trhu vytvořeného ve Spojených státech tak budou nadále negativně i pozitivně ovlivňovat biliony lidí na celém světě.